

"QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI JAHON BOZORIDAGI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH VA TAKOMILLASHTIRISHDA IQTISODIY MEXANIZMLAR ROLINI BAHOLASH"

Kalbaeva Jazira Kuanishovna

Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) ixtisosligi magistranti,
Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8275179>

ARTICLE INFO

Received: 15th August 2023

Accepted: 22th August 2023

Online: 23th August 2023

KEY WORDS

Iqtisodiyot, bozor munosabatlari, investitsiya, mexanizm, mahsulot, ishlab chiqarish.

ABSTRACT

Bu maqola jahon bozoridagi qishloq xo'jalik mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda kerakli iqtisodiy mexanizmlarni tahlil qiladi. Sotish- sotib olish, narxlar, valyutalar, soliq siyosati va investitsiya kabi ko'rsatkichlar baholash orqali, qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish uchun kerakli mexanizmlar aniqlanadi. Investitsiya va valyuta jahon bozoridagi raqobatni oshirishda katta ahamiyatga ega. Shuningdek, maqolada jahon bozorida raqobatbardosh qishloq xo'jalik mahsulotlaridan biri kartoshka mahsulotining yetishtirish usuli haqida gap boradi. Tadqiqot natijasiga ko'ra, jahon bozorida raqobatbardosh kartoshka mahsulotini yetishtirishda biostimulyatorlardan foydalanish ahamiyatlidir.

Dunyoda qishloq xo'jaligi muhim iqtisodiy sektor hisoblanadi, chunki bu sohada ko'plab mahsulotlar yetishtiriladi va jahon bozorida sotiladi. Qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishning iqtisodiyotdagi o'rni katta. Bu, mamlakatning eksport potensialini oshirishi va mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga muhim ta'sir ko'rsatishi mumkin [4, 16-24]. Bu mexanizmlar yordamida qishloq xo'jalik mahsulotlari sanoatga o'tkazilishi va transport sohasida innovatsion texnologiyalarni rivojlantirilishi mumkin. Bu esa, sanoat sohasida ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar narxini pastga tushirishi va jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. Shuningdek, bu mexanizmlar yordamida qishloq xo'jalik mahsulotlari eksportini oshirish va import mahsulotlari uchun yuqori soliq to'lovlari belgilash kabi ko'plab yo'nalishlardan foydalanilishi mumkin. Bular hammasi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga muhim ta'sir ko'rsatadi.

Qishloq xo'jalik mahsulotlarining raqobatbardoshligi esa jahon bozoridagi narxlar va sotish-sotib olish jarayonlari bilan bog'liqdir. Bu sababli, qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish uchun kerakli iqtisodiy mexanizmlarni tahlil qilish muhimdir.

Sotish-sotib olish jarayonlari

Qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishda birinchi va asosiy iqtisodiy mexanizm sotish-sotib olish jarayonlari hisoblanadi. Bu jarayonlarda narxlar va sotish shartlari mahsulotning sifati, sotuvchi va xaridorlar tomonidan belgilanadi. Narxlarning o'sishi yoki pastlashi jahon bozoridagi raqobatni o'zgartiradi. Agar qishloq xo'jalik mahsulotlari qimmatlashsa, undan foydalanuvchilar boshqa alternativ mahsulotlarga yo'naltiriladi. Bu esa qishloq xo'jalik mahsulotlarining raqobatbardoshligini pastga tushiradi [3, 916-924].

Valyuta va investitsiya

Qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish uchun ikkinchi iqtisodiy mexanizm valyuta va investitsiyalardir. Valyutalar jahon bozoridagi narxlarni ta'sir qilishi sababli, ularga e'tibor berish muhimdir. Agar bir mamlakatning valyutasi yuqori bo'lsa, undan foydalanuvchi mamlakatlardagi mahsulotlarga yo'naltiriladi. Bu esa qishloq xo'jalik mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishga olib keladi.

Investitsiyalar esa qishloq xo'jalik mahsulotlarining sifatini va miqdorini oshirish uchun kerakli kapitalni ta'minlashda yordam beradi. Investitsiyalar ko'p yuritilgan korxonalar yoki shaxslar tomonidan amalga oshiriladi va qishloq xo'jalik mahsulotlarining sifatini va miqdorini oshirishga imkon beradi. Bu esa jahon bozoridagi raqobatni oshirishga olib keladi [2, 796-802].

Soliq siyosati

Soliq siyosati ham qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishda muhim iqtisodiy mexanizm hisoblanadi. Soliq siyosati orqali sotuvchi va xaridorlar uchun chegirmalar va soliq to'lovlarini belgilash mumkin. Bu chegirmalar va soliq to'lovlari qishloq xo'jalik mahsulotlarining narxlarini ta'sir qilishi sababli, raqobatni oshirishga olib keladi.

Natijaviy baholash

Qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishda iqtisodiy mexanizmlarning rolini tahlil qilish uchun natijaviy baholash ham muhimdir. Bu baholash jarayonida mahsulotlar narxi, sotish-sotib olish jarayonlari, valyutalar, investitsiyalar va soliq siyosati ko'rsatkichlari baholashga olib kelinishi kerak. Agar bu ko'rsatkichlar yaxshi bo'lsa, qishloq xo'jalik mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligi oshiriladi.

Mazkur iqtisodiy mexanizmlar qishloq xo'jaligi mahsulotlarining jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur mexanizmlarga amal qilgan holatda qishloq xo'jaligida jahon bozorida raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish ahamiyatli vazifadir.

Mamlakatimizda jahon bozorida muhim ahamiyatga ega qishloq xo'jaligi mahsulotlaridan biri bu kartoshkadir. Kartoshka mahsuloti insonlarning odatiy taomnomasidan joy olgan mahsulot ekanligi hammaga ma'lum. Shu bois, kartoshka o'simligi nafaqat mamlakatimizda, balki butun dunyoda keng foydalaniladigan mahsulotdir. Shu tufayli, mazkur maqolaning asl maqsadi kartoshka mahsulotini sifatli yetishtirish yo'llarini ko'rib chiqish va uning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishdir. Aynan shu maqsadda, maqolada kartoshkani sifatli yetishtirishda turli xil biologik mahsulotlardan foydalanishning samarasi yoritilib beriladi.

Zamonaviy biologik mahsulotlardan foydalanish nafaqat kartoshkaning hosildorligini, balki atrof-muhitning noqulay sharoitlariga chidamliligini oshirish tufayli ildiz mevalari sifatini sezilarli darajada oshirishga imkon beradi. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida biologik immunostimulyatorlardan foydalanish zamonaviy biotexnologiyaning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu moddalarga tabiiy va sintezlangan organik birikmalarning keng guruhi – tabiiy fitogarmonlarning analoglari kiradi, ular kichik dozalarda yuqori o'simliklarning metabolizmiga faol ta'sir qiladi va o'simliklarning hayot aylanish jarayonida sezilarli o'zgarishlarga olib keladi.

Olib borilgan tadqiqot natijasiga ko'ra, kartoshka o'sishi bioregulyatorlari hosildorlikni (qo'llash usuliga qarab 3,2-9,2 t/ga yoki 14,5-37,1% gacha), sotuvchanlikni (ko'payish koeffitsientining 1,2-3,4 ga o'sishi) va texnologik xususiyatlarni (kraxmalning 1,0-3,6% ga ko'payishi; s vitamini) yaxshilashi isbotlangan. Ekish ildiz mevalari va uch marta emdirishni birgalikda ishlatish barglarning purkalishi, erta navlar uchun qayta ishlash standartlari (6,1-7,1 g/m² va nazoratdagi 5,0 g/m² kun) o'sishiga yordam berdi. Navlarning pishib etish guruhidan qat'i nazar, bitta norma (10 ml DV/t + 10 ml DV/ga) eng katta ta'sirga ega edi.

Ekish ildizlarining namlanishi ildiz uyasida ildiz to'planishiga olib keldi (13,0-20,3 va 8,6-13,2 dona), ammo ularning rivojlanish va kengayish sur'ati vegetativ massa ko'rsatkichlarining o'sishi bilan cheklandi. Barglarga purkash uyadagi ildiz mevalari sonining kamayishiga (8,6-13,2 dan 7,0-10,0 donagacha), o'rtacha ildiz massasi o'sishi bilan (78,0-112,0 g gacha) olib keldi. Ushbu jarayon, ayniqsa, o'rta mavsum navlarini ikki marta purkash darajasi bilan samarali bo'lad [5, 7]. Birgalikda namlash va purkash hosilning tuzilishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmadi. Regulyatordan foydalanishning barcha usullari tovar (ko'payish koeffitsientining 1,2-1,8 baravar ko'payishi), texnologik (kraxmal tarkibining 0,5-3,0% s vitaminiga 4-18 mg/kg ga ko'payishi; kamaytiruvchi shakarlarning 0,2-0,6% ga kamayishi) va ekologik (nitrat miqdorining 18-56 mg/kg NO₃ ga kamayishi) ildizlarning xususiyatlarida ko'rindi.

Shunday qilib, biologik preparatlar kartoshka o'simliklariga ko'p funktsional ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot ma'lumotlari dorilarning peroksidaza faolligi, barglarning assimilyatsiya yuzasi, fotosintez mahsuldorligi, shuningdek, vegetatsiya davrida o'simliklarning kech chiqishiga chidamliligi va oxir-oqibat kartoshka ildiz mevalaridagi hosildorlik va kraxmal miqdori kabi fotosintetik jarayonlarga ta'siri haqida ijobiy ma'lumotlarni beradi. O'rganilgan dorilar orasida kartoshka o'simliklarini Fitoxit bilan davolashda (37,3%) nazorat bilan solishtirganda mahsuldorlikning sezilarli darajada oshishi qayd etilgan va Fitosporin m preparati (65,3–77,2%) kech chiqishga qarshilikning oshishi bilan ko'proq ta'minlangan.

Xulosa. Shunday qilib, kartoshka etishtirish tizimida biologik preparatlardan foydalanish kartoshkaning mahsuldorligi va sifatini, dala sharoitida kasalliklarga chidamliligini oshirishga imkon beradigan istiqbolli usul hisoblanadi. Shuning uchun biologik mahsulotlarni o'rganish hozirgi paytda dolzarbdir.

References:

1. Abdug'aniev A., Abdug'aniev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. - T.: O 'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot Jamg'armasi. 2004,- 304 b

2. Asliddin Junaydullayevich Abdulloyev, & Akbar Abduqodirovich Hasanov (2022). QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA KLASTER TIZIMINING AFZALLIKLARI MEXANIZMLARI. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2 (5), 796-802.
3. Eshev, Alibek Sabirovich (2022). QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA KLASTER TIZIMINI JORIY QILISH MEXANIZMLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (3), 916-924.
4. Shoxo'jaeva, Z.S., & Muxammadieva, Y.Y. (2022). IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGINI INNOVATION RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (5), 16-24.
5. Аминов, Р.И. Применение регуляторов роста, фунгицидов и гербицидов при производстве семенного картофеля [Текст] / Р.И. Аминов. – Новосибирск, 2000. –7 с.
6. Голубева, Н.И. Продуктивность картофеля при использовании отдельных элементов программы минерального питания [Текст] / Н.И. Голубева, Е.Е. Неронова // Вестник ФГБОУ ВПО РГАТУ. – 2012. - №2(14). С. 73-76
7. Козлов, В.В. Сравнительная оценка технологий возделывания картофеля в условиях Верхневолжья: автореф. дис. ... канд. с.-х. наук: 06.01.01 [Текст] / Козлов Виктор Васильевич. – Санкт-Петербург, 2017. – 21 с